

Monument ter herinnering aan de Synagoge

Voor Breestraat 117, voor de Beverhof, markeert een monument de plaats van de voormalige Synagoge. Het monument werd onthuld in 1997. De Joodse aanwezigheid in Beverwijk gaat terug tot de vroege jaren van de 19e eeuw. De gemeenschap werd officieel erkend in 1809 en, in datzelfde jaar, kwam er een Joodse begraafplaats aan de Kruiskrocht aan de Kuikensweg in Wijk aan Zee en Duin. In 1810 bezat de gemeenschap het gebouw van de voormalige Spes Deus kerk aan de Breestraat en veranderde zij dit in een synagoge.

In de beginjaren groeide de Joodse populatie langzaam maar liep daarna terug. In 1815 leidde de terugloop tot financiële problemen maar rond 1950 waren de problemen opgelost en de gemeenschap herstelde zich weer. Op de plek van een oudere Synagoge, die afbrandde, werd in 1864 een nieuwe gebouwd (gesubsidieerd door de gemeente Beverwijk) en tevens werd de begraafplaats uitgebreid. 10 jaar later, in 1874, leidde de gestage groei van de gemeenschap tot de bouw van een nieuwe Joodse school.

In het begin van de jaren 20 van de vorige eeuw liep de populatie wederom terug, ondanks de aantrekkingskracht van een bloeiend Joods sociaal leven dat zich ontwikkelde in het nabije Velsen. In 1922 vond nog wel een algemene renovatie van de Synagoge plaats.

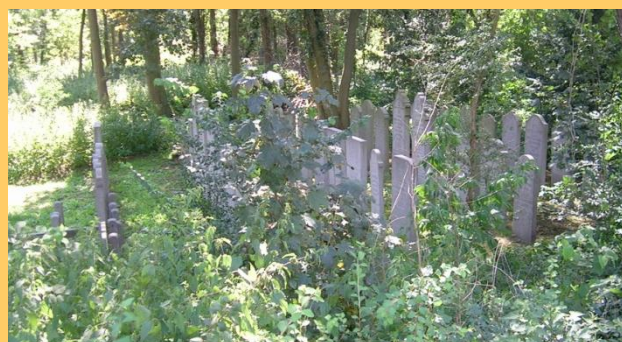
Tijdens de late jaren 30 van de vorige eeuw ontvingen Nederlandse Zionistische pioniers die zich klaarmaakten voor emigratie naar Palestina een agri-culturele training in 'Kibboets Beverwijk'. Wijk aan Zee speelde ook een belangrijke rol in het leven van Joodse jongeren. In 1885 was het 'Herstellings-en Vacantieoord voor Israëlitische Kinderen' gevestigd in Beverwijk. Enige jaren later werd de naam gewijzigd in 'Israëlitisch Herstellings- en Vacantieoord te Wijk aan Zee'. Gedurende deze jaren werd het instituut bekend als 'Jozeboko', een afkorting van 'Joodsche Zee- en Boschkolonies'. Ook na de Tweede Wereldoorlog gingen Joodse kinderen nog op vakantie naar Wijk aan Zee.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog, was het lot van de Beverwijkse Joden hetzelfde als dat van alle Joden in Nederland. De Synagoge werd door NSB-ers en Duitsers op 31 augustus 1941 overvallen. De voordeur werd ingeramd en een groot deel van het interieur werd vernield. In het huis van voorzanger Jacob Cohen werden de diensten vervolgd. In Maart 1942 kregen de Joden van Beverwijk het bevel om te verhuizen naar Amsterdam. Op 12 maart is de overgebleven inventaris door de Duitse bezetters in beslag genomen.

Vanuit Amsterdam werden de Joden gedeporteerd, eerst naar het doorgangskamp in Westerbork en van daar naar de Nazi dodenkampen waar de meesten van hen werden vermoord. Een klein deel van de Beverwijkse Joden lukte het om aan de dood te ontsnappen door onder te duiken. Na de oorlog keerden 30 Beverwijkse Joden levend terug van de kampen.

In 1947 werd de Joodse gemeenschap van Beverwijk, nog maar bestaand uit 17 leden, opgenomen in die van Haarlem. De Beverwijkse Synagoge werd verkocht en in 1949 afgebroken.

In 1951 werd de begraafplaats van de gemeenschap geruimd. De overblijfselen van de overledenen werden herbegraven op de openbare begraafplaats 'Duinrust' waar de graven tot op de dag van vandaag worden onderhouden door de gemeente Beverwijk.

Het 'Oorlogsmonument Hoogovens-Mekog-Cemij' in Velsen-Noord (gemeente Velsen)

Het monument is geplaatst langs de toegangsweg naar de hoofdingang van het staalbedrijf aan de Wenckebachstraat in Velsen-Noord (gemeente Velsen).

De Februaristaking was een staking op 25 en 26 februari 1941 die begon in Amsterdam en zich uitbreidde naar de Zaanstreek, Haarlem, Velsen, Hilversum en de stad Utrecht en directe omgeving.

Het was de eerste grootschalige verzetsactie tegen de Duitse bezetter in Nederland. De staking was het enige massale en openlijke protest tegen de Jodenvervolging in heel bezet Europa. De protestactie breidde zich destijds snel uit tot buiten de hoofdstad; ook in Haarlem en Velsen werd op grote schaal gestaakt. De berichten over de spontane staking in Amsterdam zijn in een mum van tijd doorgedrongen tot buiten de hoofdstad, en dus ook bij de N.V. Koninklijke Papierfabrieken Van Gelder in Velsen-Noord. De staking was een reactie op de gewelddadige razzia's die de Duitse politie een paar dagen eerder in de Amsterdamse joodse wijk heeft uitgevoerd. De Duitse terreuractie is zelf weer een reactie op een eerder gehouden werkonderbreking van tweeduizend metaalarbeiders in Amsterdam-Noord: een laatste middel om te beletten dat een aantal van hen verplicht in Hamburg te werk wordt gesteld. Tijdens de tweedaagse Jodenjacht worden 425 mannen en jongens opgepakt, gemolesteerd en uiteindelijk in vrachtwagens afgevoerd naar Schoorl, vanwaar het transport begint naar concentratiekamp Mauthausen.

Het protest onder de Amsterdamse bevolking laat niet lang op zich wachten. Na voorbereidend werk van met name de illegale Communistische Partij Nederland (CPN) leggen medewerkers van het ene na het andere bedrijf het werk neer. Trams rijden niet meer uit, winkeleigenaren sluiten hun deuren en personeel van fabrieken en kantoren keert naar huis. Enkele uren later slaat de werkonderbreking over naar andere gemeenten buiten Amsterdam zoals Haarlem, Velsen, Hilversum en Utrecht. In Haarlem stoppen diezelfde middag personeelsleden van Conrad en Stork Hijsh met werken, de volgende dag gevolgd door de 380 arbeiders van machinefabriek Figeo, het personeel van de Haarlemsche Scheepsbouwmaatschappij (150 arbeiders), de N.V. Haarlemse Overhemden Industrie Kerko (170 meisjes) en - na aarzeling - de 620 arbeiders van de Kon. Fabriek J.J. Beynes N.V., verdeeld over vestigingen aan de Verspronckweg en het Stationsplein.

Ook bij Hoogovens blijkt de actiebereidheid groot te zijn onder de ruim tweeduizend werknemers. De voorzitters R. de Waal en W. Bakker van respectievelijk de arbeiders- en beambtenkernen (een soort medezeggenschapsraden) komen die middag in spoedoverleg bijeen. De kernen brengen een positief advies uit, zij het onder voorwaarde dat 'onmisbare personen zoveel mogelijk op hun post blijven, opdat geen schade aan de bedrijfsinstallaties zal ontstaan'. Eén lid van de beambtenkern, een NSB-er, stemt tegen en wenst dat zijn advies in de notulen wordt vastgelegd. De Hoogovens-directie neemt het standpunt over en blijft daarna voortdurend in telefonisch contact met de kernen. Van een eigenlijke stakingsleiding is echter geen sprake, de spontaniteit staat voorop.

Diezelfde avond nog houdt het personeel van Van Leer's Walsbedrijf op het Hoogovens-terrein het voor gezien en stopt met de werkzaamheden. Dit overigens zeer tegen de zin van de joodse (!) eigenaar Bernard van Leer die tevergeefs probeert een staking te voorkomen. De directeur (later gevlucht naar Amerika) is bang voor Duitse represailles, die volgens hem voornamelijk de joden zouden treffen. De volgende ochtend gaan de duizend werknemers van de Verenigde Papierfabrieken Van Gelder in staking. De stakingsgolf slaat over op het personeel van het nabijgelegen Hoogovens. Zo blijkt later dat diezelfde woensdag de Duitse top overleg voert hoe de staking kan worden gebroken. Besloten wordt de aanstichters zo snel mogelijk op te pakken en hardhandig op te treden tegen groepen stakers. Verdere terreur en intimidatie zijn het gevolg. Op diverse plaatsen worden stakers doodgeschoten. Daarnaast worden de politiepatrouilles opgevoerd en bovendien mag de bevolking op 27 februari zich tussen 19.30 en 04.00 uur niet op straat vertonen. Op deze manier wordt het verzet gebroken.

De Duitse bezetter grijpt de Februaristaking aan om verdere maatregelen door te voeren. Zo worden joden zo veel mogelijk uit het bedrijfsleven geweerd en moet de Haarlemse burgemeester J.E. baron de Vos van Steenwijk, die in de ogen van de Duitsers niet betrouwbaar was, wijken voor de NSB-er S.L.A. Plekker (bijnaam: Slaap Lekker). Enige Hoogovens-bestuurders moeten tijdelijk onderduiken of vluchten zelfs weg.

Nog één keer leggen werknemers van het staalbedrijf tijdens de oorlog massaal het werk neer: in 1943 staken personeelsleden na een landelijke protestactie tegen het Duitse plan om Nederlandse arbeiders in Duitsland te werk te stellen. 's ochtends 30 oktober stormen leden van de SD (Sicherheitsdienst) het

kantoor peroneelszaken binnen en nemen de namen van de werknemers mee. In de loop van de dagen daarna haalt de Duitse politie in de IJmond dertig arbeiders en beambten van Hoogovens op van huis en brengt hen over naar de gevangenis. Drie stakers van Hoogovens worden gefusilleerd. Hun namen bevinden zich op het herdenkingsmonument voor de omgekomen werknemers dat in '48 buiten de fabriekspoorten werd onthuld.

De Razzia van zondag 16 april 1944

Op Zondagmorgen 16 april 1944 trok een groot aantal Duitse soldaten, vanuit de richting Buitenhuizen over de Wijkermeerweg Beverwijk en Velsen-Noord in. Zij sloten systematisch straten af en gingen van huis tot huis om jongens op te pakken. Met harde hand werden de jongens verzameld in de bioscoop "de Pont" in het voormalige hotel de Prins bij de pont in Velsen-Noord. Om 13:00 uur werden ze afgemarcheerd naar het station in Beverwijk in rijen van 5 gevangenen met links en rechts bij iedere rij een Duitse soldaat. Met veewagens werden ze vervoerd naar Amersfoort waar ze in de namiddag aan zijn gekomen. Daar werden ze op dezelfde wijze afgemarcheerd naar het Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort.

De razzia was een reactie op het liquideren door het verzet van Jan van Zoelen op 8 maart, de mislukte aanslag op Ko Langendijk op 24 maart, de liquidatie van Willem Ritman op 6 april en de liquidatie van Speijer Jasper de Graaf.

De razzia is een gezamenlijke actie van Ordnungspolizei en de Sicherheitspolizei en staat onder leiding van Kriminal-Kommissar Albers. Samen met Willy Lages, het hoofd van de SD Amsterdam en de Ortskommandantur, coördineerde hij de gehele razzia vanuit de bioscoop 'De pont' in Velsen-Noord. Volgens Willy Lages kwam de opdracht voor deze razzia persoonlijk van Rauter. Hele straten worden afgezet in Beverwijk en Velsen-Noord. Bij de huiszoekingen worden er verschillende radio's gevonden. Sommige jongens vluchtten het palenpark in, anderen zijn onder het stro gekropen. Duitsers gingen hen achterna en schoten op het stro. Van Grunsven en van de Weide (respectievelijk de burgemeester van Beverwijk en Velsen) maken bekend dat de gijzelaars vrijkomen zodra de daders zich gemeld hebben. Nadat alle jongens verzameld waren in de bioscoopzaal van de Pont werden ze om ca. 1 uur in een lange rij naar station Beverwijk gebracht. Overvalwagens rijden achter de stoet aan. De meeste zijn in hun goede kleding. Ze lopen in de stromende regen. Sommige mensen gooiden jassen naar de gijzelaars, maar deze mochten niet aangenomen worden en werden de door de Duitsers terug gegooid. Op het perron aangekomen worden de gijzelaars in dertien goederenwagens geladen. Familieleden en bekenden worden tijdens het inladen op grote afstand gehouden door Duitse militairen. Als kwart voor twee iedereen is ingestapt, weigert de machinist aanvankelijk te vertrekken. Onder druk van de Duitsers gaat hij door de knieën en vertrekt de trein. Sommige familieleden en kennissen lopen zelf met de vertrekkende trein mee langs de rails tot aan de spoorwegovergang. De trein komt om vier uur s'-middags in Amersfoort aan. Na het uitstappen moeten de gijzelaars lopen naar het even buiten Amersfoort gelegen concentratiekamp. Hier komen zij omstreeks kwart voor vijf aan en moeten gedwongen in gelid van vijf aan vijf staan in de zogenaamde rozentuin, een apart stuk van het kamp, dat afgerasterd is met prikkeldraad. Hier worden alle gijzelaars geregistreerd. In totaal zijn er 486 mannen opgepakt. In dit kamp hadden de Razzia slachtoffers de status van gijzelaar. Nadat Jan Bonenkamp in juni 1944 in Zaandam opgepakt was werden ze niet vrijgelaten maar behandeld als gevangenen. Tussen 16 april 1944 en 11 augustus 1944 zijn 160 jongens die opgepakt waren in Beverwijk en Velsen-Noord vrijgelaten uit Kamp Amersfoort.

Op 28 juni 1944 werden 326 gevangenen uit Beverwijk en Velsen-Noord en 398 gevangenen uit de Merwede en Groningen geselecteerd voor transport naar Duitsland. Het transport vond plaats in de nacht van 6 op 7 juli 1944. Enkele dagen voor deze transportdatum werden de gevangenen kaalgeknipt. In Braunschweig in Duitsland werden 94 jongens uit Beverwijk en Velsen-Noord, uit de trein gehaald namelijk allen met een achternaam die begon met een S tot en met een Z. Deze gevangenen werden in Braunschweig en omgeving tewerkgesteld en ondergebracht in kampen in Mascherode bij Braunschweig en Walbeck/Grasleben. De overige 237 gevangenen uit Beverwijk en Velsen-Noord reden door via Halle naar Schkopau waar ze ongeveer 10 dagen verbleven in redelijke barakken. Van deze 237 Beverwijkers zijn begin augustus 1944 24 jongens doorgezonden naar het kamp in Zöschen, 50 zijn via de kampen in Nietleben, Zöschen en Schafstädt uiteindelijk in Ammendorf terecht gekomen, 94 gevangenen uit Beverwijk en Velsen-Noord zijn op 17 juli 1944 doorgezonden naar het kamp "De Kippe" bij Böhlen (onder Leipzig).

Van de 94 mannen die op transport gesteld zijn naar werkkampen in Braunschweig en omgeving zijn er 2 omgekomen, Meine Postma bij een bombardement en Gerard Wijsman door TBC. Van de 237 mannen uit Beverwijk en Velsen-Noord die naar de ArbeitsErziehungslagers bij Merseburg en Leipzig getransporteerd werden zijn er 63 aan de gevolgen van ziekte, ondervoeding, mishandeling en bombardementen bezweken.

Tot 9 april 2005 was het onbekend dat er ook 2 jonge dames opgepakt zijn bij de Razzia. Hun vader, Barend, was naar de vroegmis in de Agatha kerk. De Razzia had de Hoflanderweg bereikt. Hun oudste zus, die met tbc voor het raam lag, sloeg alarm. Moeder Martha raakte in paniek, dacht direct aan hun clandestine (verboden) radio in een kledingkast. Ze droeg Roos en Suze op de radio achter een schuurtje onder een hoop tuinafval te verbergen. Een Duitse soldaat, die op de uitkijk stond op de hooiberg van de familie Veldt, zag het gebeuren. Enige ogenblikken later stonden de Duitse soldaten met hun geweren in de aanslag in het huis van de familie Bruijns. Ze wilden Barend spreken, maar toen die door zus Tiny in de kerk op de hoogte werd gesteld is deze direct ondergedoken. De Duitsers hebben Roos en Suze meegenomen naar bioscoop "De Pont" waar ook de jongens naartoe gebracht werden. Vanuit de bioscoop zijn ze naar de SicherheitsDienst, de SD, in de Euterpestraat in Amsterdam gebracht. Daar zijn ze verhoord en geslagen. Na 6 weken kwamen ze weer thuis.

Tijdens de kerkdienst in de Agatha kerk aan de Breestraat deelde de priester mee dat er een Razzia aan de gang was. De jongens die bang waren opgepakt te worden hebben zich in de kerk verstopt totdat alles weer veilig was.

De Razzia in Beverwijk was de eerste Huis aan Huis Razzia in Nederland. Voorheen was men veilig als men in huis was bij een Razzia.